

OBIECTUL ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL

Elena BUGUȚA,
doctorandă

SUMMARY

An offense can produce, in addition to socially dangerous consequences, a material or moral damage harmful to an individual or legal entity, where the offense is a source of certain civil obligations. The legal means by which the victim who has been caused a material damage requires to repair this damage is deemed a civil action.

The civil action in a criminal proceeding has its source in the commitment of the offence. Thus, since by the same offense there have been violated both the rules of criminal law and the rules of the civil law, there are legal grounds that the act would involve both criminal liability and civil liability.

Keywords: civil action, criminal proceedings, criminal prosecution, criminal case, accused, injured party, civil party, damage.

REZUMAT

Săvârșirea unei infracțiuni poate să producă, pe lângă urmări socialmente periculoase, și un prejudiciu material sau moral în dauna unei persoane fizice sau juridice, caz în care infracțiunea este sursa unor obligații civile. Mijlocul legal prin care persoana păgubită material cere să-i fie reparat prejudiciul cauzat este *acțiunea civilă*.

Acțiunea civilă în procesul penal își are izvorul în săvârșirea infracțiunii. Întrucât prin aceeași faptă s-a încălcat atât norma de drept penal, cât și norma de drept civil, există temeieri juridice ca fapta să atragă atât răspunderea penală, cât și răspunderea civilă.

Cuvinte-cheie: acțiune civilă, proces penal, urmărire penală, cauză penală, inculpat, parte vătămată, parte civilă, prejudiciu.

Introducere. Acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, precum și a părții responsabile civilmente. Tragerea la răspundere civilă a subiecților menționați se concretizează în obligarea lor la repararea pagubei pricinuite prin infracțiune.

Potrivit părerii autorului român Petre Buneci, obiectul acțiunii civile îl constituie tragerea la răspundere civilă delictuală a inculpatului și a părții civilmente responsabile [3, p. 43].

Ca natură juridică, răspunderea civilă delictuală este o sancțiune specifică dreptului civil, ce nu are caracter de pedeapsă. Spre deosebire de pedepse, care au întotdeauna un caracter personal, răspunderea civilă delictuală „este o sancțiune civilă care se aplică nu atât în considerarea persoanei care a săvârșit fapta ilicită cauzatoare de prejudicii, cât în considerarea patrimoniului său” [13, p. 301].

Tragerea la răspundere civilă a celor arătați se realizează prin obligarea lor la repararea pagubei provocate prin infracțiune, acesta fiind și scopul exercitării acțiunii civile de către partea civilă, anume obținerea reparării prejudiciului suferit [4, p. 350].

Potrivit art. 1398 Cod civil, „cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune” [1]. Acesta constituie temeiul juridic al răspunderii civile delictuale pentru fapra proprie.

Prejudiciul se definește ca fiind rezultatul săvârșirii unei fapte ilicite, im-

pactul negativ al acestuia asupra unui subiect de drept. Constituie prejudiciu, spre exemplu, diminuarea valorii unei clădiri, ca urmare a unui incendiu, vătămarea corporală a unei persoane contaminarea de o boală etc. [13, p. 304].

După cum este sau nu este susceptibil de evaluare bănească, prejudiciul poate avea caracter *material* sau *moral*.

Delictul civil, așadar, este suportul exercitării acțiunii civile în procesul penal, iar partea responsabilă civilmente și inculpatul pot fi acționați numai în raport de nerespectare a obligațiilor civile care au decurs din producerea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Conținutul de bază. Obiectul acțiunii civile are, deci, un caracter reparator [3, p. 43]. Alin. (2) al art. 219 CPP stabilește că repararea prejudiciului se efectuează prin:

1. Restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârșirii faptei interzise de legea penală.

2. Compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calității, aspectului comercial, precum și repararea bunurilor deteriorate;

3. Compensarea venitului ratat în urma acțiunilor interzise de legea penală;

4. Repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputației profesionale.

1) Restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârșirii faptei interzise de legea penală

Repararea pagubei se face, potrivit legii civile, în natură prin:

- a) restituirea lucrului;
- b) restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii;
- c) desființarea totală sau parțială a unui înscris;
- d) prin orice alt mijloc de reparare în natură [6, p. 39].

Repararea în natură a pagubei cauzate prin infracțiune. Restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârșirii faptei interzise de legea penală constă în restituirea lucrului de care a fost deposedată partea civilă, deci un bun anume determinat, individualizat, cert, și nu unul asemănător. Este posibil ca partea civilă să accepte restituirea și a altui bun în locul celui de care a fost deposedată. În asemenea situație, este vorba despre *restituirea prin echivalent*.

Restituirea lucrului se face ori de câte ori acesta este găsit la învinuit, inculpat ori la altă persoană. În asemenea situații, organul de urmărire penală este obligat, în momentul descoperirii, de a ridica bunurile și de a le sechestra. Dacă s-a stabilit cu certitudine că bunul aparține părții civile și a ajuns prin infracțiune în posesia învinuitului, inculpatului sau a altor persoane, acesta poate fi restituit până la soluționarea în fond a cauzei. Lucrurile pot fi restituite nu numai părții civile, dar și altor persoane, dacă se constată că le aparțin acestora. Astfel, măsura restituirii lucrurilor este o măsură cu caracter real și vremelnic de reparare imediată și în natură a pagubei [4, p. 351].

În cazul în care repararea în natură nu este cu putință, inculpatul și partea

responsabilă civilmente pot fi obligați la plata unei despăgubiri bănești.

Prin dauna produsă prin infracțiune se înțelege atât paguba reală suferită de partea civilă, cât și folosul sau câștigul de care aceasta a fost lipsită prin infracțiune. Câștigul nerealizat trebuie să fie urmarea directă a săvârșirii infracțiunii și să nu se datoreze unor cauze neimputabile inculpatului.

Restituirea lucrurilor poate fi dispusă atât de către organele de urmărire penală, cât și de către instanța de judecată. Când restituirea lucrurilor are caracterul unei măsuri procesuale de reparare vremelnică a pagubei produse prin infracțiune, definitivarea restituirii se face prin hotărârea instanței de judecată. Este posibil însă ca restituirea lucrurilor să se facă și prin ordonanța procurorului cu ocazia încetării urmăririi penale sau în cazul anumitor infracțiuni, repararea pagubei în natură poate fi făcută numai prin desființarea totală sau parțială a unui înscris. Astfel, în cazul falsificării unui testament, moștenitorul poate fi repus în drepturile din care a fost decăzut, ca urmare a falsului săvârșit, prin desființarea totală sau parțială a testamentului falsificat [6, p. 40].

Repararea pagubei prin plata unei despăgubiri bănești. Victima are dreptul la o despăgubire integrală, înțelegându-se prin aceasta că trebuie repusă din punct de vedere patrimonial în aceeași situație în care s-a aflat la data producerii prejudiciului. Reparațiunea integrală nu presupune, însă, numai o despăgubire pentru dauna imediată, de înlocuire a valorii economice pierdute. Ea trebuie să includă și un echivalent bănesc al consecințelor patrimoniale directe suferite de pe urma prejudiciului [7, p. 144].

Acțiunea civilă pentru acordarea despăgubirilor cuvenite, ca urmare a prejudiciului suferit, aparține în principiu victimei [7, p. 141].

Repararea pagubei se face prin plata unei despăgubiri bănești, în măsura în care repararea în natură nu este cu putință. Despăgubirea bănească, similară despăgubirii în natură, cuprinde atât suma de bani care acoperă prejudiciul efectiv cauzat, cât și folosul de care a fost lipsită partea civilă [7, p. 40].

În spiritul unei corecte aplicări a legii, în cazul în care inculpatul a fost obligat la plata despăgubirilor reprezentând valoarea integrală a unor bunuri degradate, instanța trebuie să oblige partea civilă să predea inculpatului acele bunuri. Lăsându-se bunurile în patrimoniul părții civile, se creează o situație ce echivalează cu îmbogățirea fără justă cauză.

Pornind de la principiul disponibilității care guvernează materia răspunderii civile, partea civilă determină modalitatea de restituire și, în legătură cu aceasta, ea poate să refuze să primească un bun echivalent, chiar fără a motiva acest lucru. Atunci când se restituie bunul care a aparținut părții civile, acesta fiind deteriorat, instanța poate să oblige inculpatul sau partea civilmente responsabilă să acopere cheltuielile privitor la aducerea bunului în forma inițială, de pînă la comiterea infracțiunii [4, p. 351].

Repararea trebuie să se facă, ori de cîte ori este posibil, în natură și abia atunci cînd aceasta nu este cu putință – prin echivalent, adică prin calculul unor despăgubiri bănești. Aceasta poate consta fie într-o sumă globală, fie în anumite prestații periodice, la care să fie obligat autorul faptei ilicite.

În cazul în care, după acordarea despăgubirilor prin hotărârea judecătorească, se face dovada unor noi prejudicii, avînd drept cauză aceeași faptă ilicită, instanța va putea decide acordarea unor despăgubiri suplimentare, fără a se putea invoca autoritatea de lucru judecat a hotărîrii anterioare [13, p. 305].

Virtual reparațiunea sau despăgubirea sub forma unui drept de creanță se cuvine victimei din momentul în care aceasta a suferit prejudiciul. Determinarea modalității de reparare, în natură sau prin echivalent, precum și stabilirea întinderii despăgubirii se face prin hotărîre judecătorească. Aceasta constată preexistența dreptului victimei, drept care s-a născut odată cu producerea daunei. Totodată stabilește că în pasivul patrimonial al autorului faptului prejudiciabil se înscrie, pe aceeași dată, o obligație de reparație a pagubei produse [7, p. 143].

2) *Compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calității, aspectului comercial, precum și repararea bunurilor deteriorate*

Aceasta este o altă modalitate de despăgubire. La examinarea acțiunii civile sînt aplicate normele de drept civil.

Art. 1418 al CC RM stabilește răspunderea pentru prejudiciul cauzat prin vătămarea integrității corporale sau sănătății, iar art. 1419 CC RM prevede răspunderea în caz de deces al persoanei vătămata.

În ipoteza în care vătămarea integrității corporale sau o altă vătămarea a sănătății are ca efect pierderea sau reducerea capacității de muncă, stabilirea prejudiciului se va face diferit, după cum persoana vătămata este încadrată în muncă; este majoră, dar neîncadrată

în muncă; este minoră. În cazul în care persoana vătămata este încadrată în muncă, ea va avea dreptul de a obține diferența dintre veniturile obținute anterior și cele primite după prejudicierea sa. Pentru a determina corect această diferență, este necesar de stabilit venitul lunar al persoanei vătămata, obținut pînă la vătămarea sănătății.

În situația în care persoana vătămata era majoră, dar neîncadrată în muncă, la calcularea despăgubirii se va ține cont de evoluția previzibilă și conform așteptărilor raționale a veniturilor ei (alin. (2) al art. 607 CC). Astfel, dacă această persoană are o anumită specialitate, se poate de ținut cont de salariul pe care ea ar fi putut să-l obțină prin angajare. Dacă ea nu are o specialitate, am putea ține cont de valoarea reală a prestațiilor persoanei vătămata în gospodăria casnică.

Dacă persoana vătămata era un minor care nu era angajat în muncă, acestuia i se repară cheltuielile de tratament. Ulterior se pot stabili despăgubiri pentru pierderea ori reducerea capacității de muncă a acestei persoane, ținînd cont de posibilitățile angajării ei în cîmpul muncii, de specialitatea dobîndită. Astfel, dacă persoana vătămata minor s-a încadrat în muncă, iar veniturile astfel realizate sînt mai mici decît cele pe care le-ar fi putut obține dacă nu ar fi intervenit reducerea capacității de muncă, ea poate pretinde diferența respectivă.

Persoana vătămata are dreptul la repararea cheltuielilor suportate în legătură cu vătămarea sănătății (cheltuieli suplimentare) – de tratament, îngrijire, alimentație suplimentară etc. În situația în care persoana vătămata a pierdut integral capacitatea profesională de muncă, ea poate pretinde de la autorul prejudiciului cheltuielile legate de reciclarea profesională.

În situația în care persoana vătămata este asigurată pe linia asigurărilor sociale de sțat, ea va primi pensie de invaliditate. În actuala reglementare, pensia de invaliditate plătită persoanei vătămata nu are caracter de despăgubire și nu are ca scop repararea prejudiciului, deoarece cuantumul ei depinde de gradul de invaliditate, dar nu de întinderea daunei. În consecință, persoana vătămata va putea cumula despăgubirea primită de la persoana responsabilă de cauzarea daunei cu pensia de invaliditate, indemnizația sau alte sume plătite pe linia asigurărilor sociale de sțat.

Dreptul la repararea prejudiciului în legătură cu pierderea întreținătorului îl au personale inapte de muncă care erau întreținute de defunct la data decesului acestuia (chiar dacă nu aveau dreptul la întreținere din par-

tea acestuia potrivit legii), precum și persoanele inapte de muncă care, deși nu erau întreținute de defunct la data decesului, întruneau condițiile legale pentru a beneficia de întreținere din partea acestuia. De acest drept beneficiază și copilul persoanei decedate, care s-a născut după moartea ei.

3) *Compensarea venitului ratat în urma acțiunilor interzise de legea penală*

Prin dauna produsă prin infracțiune se înțelege atât paguba reală suferită de partea civilă, cât și folosul sau câștigul de care aceeași a fost lipsită prin infracțiune. Folosul sau câștigul nerealizat poate fi acordat atât în cazul în care reparația se face în natură, cât și în cazul în care se face prin plata unui echivalent bănesc. Spre exemplu, în cazul în care reparația s-a făcut prin restituirea lucrului, partea civilă poate cere despăgubiri pentru folosul de care a fost lipsită pentru perioada cât lucrul i-a fost sustras [8, p. 160].

Astfel, victima va trebui despăgubită atât de pierderea patrimonială directă suferită (*damnum emergens*), cât și de beneficiul de care a fost lipsită (*lucrum cessans*) [7, p. 144].

Legislația civilă prevede compensarea venitului ratat, alături de prejudiciul material efectiv și prejudiciul moral.

Alin. (3) al art. 14 CC stabilește că: „Dacă cel care a lezat o persoană într-un drept al ei obține ca urmare venituri, persoana lezată este în drept să ceară, pe lângă repararea prejudiciilor, partea din venit rămasă după reparare” [1].

În art. 610 alin. (2) CC, legislatorul specifică: „ratat se consideră venitul care ar fi fost posibil în condițiile unui comportament normal din partea autorului prejudiciului în împrejurări normale” [1].

Cînd infracțiunea are un caracter continuat, „beneficiul nerealizat ce urmează a fi inclus în cuantumul despăgubirilor trebuie calculat pentru fiecare act infracțional în parte, iar cînd acest lucru nu este posibil, acest beneficiu se va stabili în raport cu ultimul act infracțional, de la data comiterii infracțiunii ori de la data la care infractorul a fost în situația de a nu mai putea comite atare fapte” [3, p. 45].

Stabilirea prejudiciului sub forma venitului ratat se face diferit, după cum vătămarea sănătății n-a avut consecințe de durată sau a avut drept urmare pierderea ori reducerea capacității de muncă. În situația în care vătămarea integrității corporale sau o altă vătămarea a sănătății are efecte de scurtă durată, persoana vătămată va primi diferența dintre veniturile obținute și sumele primite pe durata concediului medical, ori

retribuția de care persoana vătămată a fost lipsită în acest interval de timp.

În cazul sustragerii unor sume de bani, autorul infracțiunii va fi obligat să accepte atât prejudiciul efectiv cauzat, cât și dobînda legală aferentă plătită pe toată durata de timp de la data săvîrșirii infracțiunii și pînă la achitarea sumei datorate.

Cîștigul nerealizat trebuie să fie urmarea directă a săvîrșirii infracțiunii și să nu se datoreze unor cauze neimputabile inculpatului [5, p. 79].

4) *Repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputației profesionale*

Problema reparării daunelor morale constituie una dintre cele mai complexe și controversate probleme din literatura și practica judiciară. Acțiunea civilă poate avea ca obiect și tragerea la răspundere civilă pentru repararea daunelor morale.

Deși prin sine prejudiciul moral nu poate fi reparat, or suferințele produse nu pot fi calculate în bani (adică banii nu sînt în stare să întoarcă liniștea sufletească), totuși, acesta poate fi atenuat printr-o compensație care ar oferi persoanei vătămate o oarecare satisfacție pentru suferințele cauzate.

Conform alin. (1) al art. 1422 CC, „În cazul în care persoanei i s-a cauzat un prejudiciu moral (suferințe psihice sau fizice) prin fapte ce atentează la drepturile ei personale nepatrimoniale, precum și în alte cazuri prevăzute de legislație, instanța de judecată are dreptul să oblige persoana responsabilă la reparația prejudiciului prin echivalent bănesc” [1].

O explicație mai detaliată este dată în Hotărîrea Plenului CSJ: „Sub noțiunea de *daună morală* (nepatrimonială) se înțeleg suferințele morale și psihice (de exemplu: jignire, rușine, disperare, defectozitate, indignare, stare de disconfort), pe care le suportă persoana [14].

Drept urmare, conținutul noțiunii de *prejudiciu moral* continuă să fie destul de incert. Acestea sînt „suferințe morale”, „emoții negative”, „reacții psihice negative”, „tulburarea bunăstării psihice, a echilibrului sufletesc al personalității”, „umilinta, iritarea, furia, rușinea, disperarea, starea de disconfort”, „tulburarea emoțională”, în general „orice stare neplăcută în aspect psihologic” [9, p. 82].

Prejudiciul se consideră moral atunci cînd aduce atingere cinstei, reputației și considerației unei persoane. Firește, chiar și în cazul prejudiciului moral, repararea se realizează tot prin despăgubiri bănești, ceea ce face ca, dincolo de admiterea de principiu a

posibilității acoperirii daunelor morale, determinarea, în concret, a cuantumului acestor despăgubiri să nu fie întotdeauna lipsită de dificultăți [13, p. 304].

Alin. (4) al art. 219 CPP constată că la evaluarea cuantumului despăgubirilor materiale, a prejudiciului moral, instanța de judecată ia în considerație suferințele fizice ale victimei, prejudiciul de agrement sau estetic, pierderea speranței de viață, pierderea încrederii în fidelitatea conjugală, pierderea onoarei prin defăimare, suferințele psihice provocate rudelor apropiate etc. După cum se vede, legea nu prevede exhaustiv criteriile de evaluare a cuantumului despăgubirilor morale [4, p. 351].

Clasificarea acceptată de majoritatea autorilor este în funcție de criteriul legăturii acesteia cu vătămările fizice. Astfel, prejudiciile sînt clasificate în:

- prejudicii morale rezultate din leziuni sau vătămări fizice (prejudicii corporale) și
- prejudicii morale independente de orice leziuni fizice (prejudicii afective) [4, p. 352].

Prejudicii morale rezultate din leziuni sau vătămări fizice (prejudicii corporale). În cele mai dese cazuri, leziunile corporale provin din lovituri sau cauzarea unei boli. La pronunțarea hotărîrilor, instanța se întemeiază pe caracteristicile leziunilor descrise de către medici în expertizele medico-legale. Medicul, însă, descrie doar natura leziunilor, durata și intensitatea durerilor, urmînd ca judecătorul să aprecieze pe baza acestor informații gravitatea prejudiciilor și să fixeze cuantumul indemnizației. În acest sens, sarcina probei cauzării prejudiciului moral este pusă în seama victimei. În categoria prejudiciilor morale cauzate de leziuni sau vătămări se includ și prejudiciile morale care constau atât în dureri fizice, cât și în suferințe psihice. Faptele respective sînt descrise tot de către medic în actul de expertiză medico-legală.

Prejudiciile ce decurg din comiterea tentativei, de asemenea, pot fi reparate pecuniar, deoarece acestea pun în pericol viața persoanei și aduc anumite suferințe fizice și psihice suportate în urma faptului ilicit, întrucît însuși faptul de a fi bolnav implică o suferință psihică ce presupune necesitatea unei compensații. În toate cazurile, evaluarea leziunilor corporale este pusă pe seama medicului-legist, care precizează durata tratamentului, durata și intensitatea suferințelor, măsura în care leziunile au pus sau nu în primejdie viața persoanei etc. Această evaluare medicală are importanță nu numai pentru calificarea justă a infracțiunii, dar și pentru aprecierea realității prejudiciului moral.

Prejudiciul estetic este o varietate a prejudiciilor corporale și constă în anumite leziuni sau vătămări prin care s-a adus atingere armoniei fizice sau fiziologiei persoanei. Acest prejudiciu constă în mutilări, desfigurări sau cicatrice cauzate persoanei. La aprecierea suferințelor psihice care însoțesc prejudiciul estetic este necesar de luat în considerație faptul că fiecare persoană resimte în mod diferit un asemenea prejudiciu [4, p. 353].

Prejudiciul de agrement rezultă din atingerea adusă satisfacției și plăcerilor vieții, fiind în pierderea posibilităților de îmbogățire spirituală. Se exprimă atât prin dureri fizice, cât și prin suferințe psihice, ca urmare a percepției de către victimă a unor situații de restrângere în ceea ce privește unele acorduri ale vieții: divertisment, plăceri și satisfacții pe care viața le poate oferi etc., acestea fiind cultura, sportul, călătoriile, ocupațiile dezinteresate, relațiile familiale și sociale. În acest sens, victima nu poate pretinde că în urma infracțiunii și-a pierdut anumite plăceri care sunt anormale sau sunt interzise, spre exemplu, imposibilitatea de a consuma alcool sau droguri [4, p. 353].

Prejudicii morale, independente de orice leziuni fizice (prejudicii afective). În această categorie sunt incluse acele prejudicii care constau doar în suferințe psihice, fără a fi prezente leziunile corporale; de exemplu, prejudiciile morale ce decurg din atingerea cinstei, onoarei, demnității, prestigiului persoanei.

O altă modalitate este repararea prejudiciului în caz de deces. Aceasta constă în dreptul persoanei apropiate victimei decedate la repararea propriului lor prejudiciu afectiv, care constă în lezarea sentimentului de afecțiune. În acest caz, nu trebuie de confundat repararea prejudiciului moral în caz de deces cu repararea prejudiciului material exprimat în cheltuieli pentru înmormântarea victimei. Cercul de persoane care se consideră apropiate trebuie să fie determinat, acestea fiind unele apropiate ale victimei decedate. Chiar și în cazul în care este vorba de rude apropiate, repararea ar trebui să fie supusă condiției ca aceste persoane să fi avut legături strânse de afecțiune cu victima în momentul decesului, deoarece nu în toate cazurile între rude apropiate și victimă există o asemenea legătură.

O altă modalitate a prejudiciilor afective sînt prejudiciile morale cauzate prin imixtiunea ilegală în viața privată. Constituția protejează dreptul la respectarea vieții private și familiale, a domiciliului și a corespondenței. Aceste drepturi sînt recunoscute și de

Codul de procedură penală. Respectarea vieții private presupune respectarea secretelor acesteia împotriva divulgării, imixtiunilor nelegale sau a anumitor împrejurări cum ar fi starea sănătății persoanei, viața sa intimă, veniturile pe care le realizează și impozitele pe care le plătește, modul cum își petrece timpul liber și concediile etc. În toate cazurile acest prejudiciu trebuie să fie un rezultat al unei infracțiuni [4, p. 353].

Instanța investită cu soluționarea acțiunii în daune morale poate recurge la mijloace reparatorii nepatrimoniale sau la măsuri de natură patrimonială.

Printre măsurile nepatrimoniale pot fi menționate: obligarea autorului la îndeplinirea oricăror măsuri considerate necesare de către instanță spre a ajunge la restabilirea dreptului atins; dreptul la răspuns sub forma replicii, rectificării sau declarației; publicarea în mijloacele de comunicare în masă a dezmințirii etc.

Problema reparării pecuniare a prejudiciilor morale este una dintre cele mai discutate și mai controversate probleme. Dacă în cazul prejudiciului material, prin calcule matematice se poate stabili valoarea pagubei și, pe cale de consecință, valoarea despăgubirilor, în situația prejudiciului moral asemenea calcule nu au utilitate. Natura nepatrimonială a pagubei reclamă aplicarea unor criterii nepatrimoniale. În realitate, finalitatea procesului de evaluare a prejudiciului moral va consta în stabilirea unei indemnizații compensatoare, menite să atenueze suferințele părții vătămate [10, p. 156].

În doctrina națională, reputația profesională este percepută ca „aprecierea calităților profesionale ale persoanei de către societate”. Conceptul de reputație profesională este apropiat conceptului de onoare. Onoarea constituie un component al conceptului de reputație profesională, deoarece ea presupune aprecierea din partea societății. De aici rezultă că reputația profesională face corp comun cu reputația (onoarea) persoanei, deoarece conține aprecierea publică a unor calități destinate ale persoanei [9, p. 16].

Despăgubirea, pentru a reprezenta o reparație, trebuie raportată la prejudiciul moral suferit, la gravitatea și consecințele acestuia [11, p. 214].

Sunt necesare anumite criterii pentru aprecierea prejudiciului moral și alte criterii pentru stabilirea despăgubirii destinate reparării daunelor morale [12, p. 25].

A. Criteriile orientative generale de apreciere a prejudiciului moral:

- importanța valorii lezate prin săvîrșirea faptei ilicite. Prejudiciul moral

va fi cu atât mai grav, cu cât valoarea lezată este mai importantă pentru partea vătămată.

- personalitatea victimei, definită prin factori cum sînt: vîrsta, profesia, nivelul de pregătire și cultură generală, situația profesională și poziția socială.

Criterii orientative speciale sînt:

- gravitatea și intensitatea durerilor fizice și psihice, suferințele fizice și psihice, numărul zilelor de îngrijire medicală, intervențiile chirurgicale, suportarea mediului spitalicesc, sechelele de ordin estetic sau fiziologic, invaliditatea permanentă – sînt tot atîtea elemente care determină agravarea consecințelor nepatrimoniale;

- repercusiunile prejudiciului asupra situației sociale a victimei, cum sînt cele rezultate din atingeri aduse reputației, secretului vieții private, pot fi evaluate prin prisma acestui criteriu;

- existența unor strînse legături afective între victimă și anumite persoane, precum și rangul obligației de întreținere trebuie luate în considerație la aprecierea prejudiciului afectiv, care constă în durerea și suferința psihică provocate de pierderea unei ființe dragi.

B. Criterii orientative de stabilire a cuantumului despăgubirilor în compensare:

- gravitatea prejudiciului moral (de pildă, este mai gravă fapta care înfrunțe elementele constitutive ale infracțiunii);

- criteriul echității exprimă cerința că indemnizația să reprezinte o justă și integrală dezdăunare. Sumele vor fi stabilite astfel încît să nu constituie venituri nejustificate pentru victimele daunelor [11, p. 215].

Concluzii. Este de observat că, indiferent de modalitatea de reparare a prejudiciului, dezdăunarea se face potrivit legii civile, îndeosebi conform prevederilor Codului civil.

Obiectul acțiunii civile nu se poate referi decît la dezdăunarea părții vătămate, dezdăunare care rezultă în mod exclusiv din vina reținută în sarcina inculpatului și ca urmare directă a infracțiunii comise de el. Instanța de judecată nu va putea să acorde dezdăunări în cazul în care s-ar pretinde daune pentru alte fapte decît cele ce constituie obiectul acțiunii de trimitere în judecată, iar acesta deoarece instanța nu se poate progra și asupra examinării altor fapte.

Dacă prin infracțiune s-a cauzat un prejudiciu pe lîngă repararea căruia se pot cere dobînzii legale, dacă partea vătămată nu cere restituirea acestor dobînzii, instanța nu-l poate obliga din oficiu pe inculpat la plata acestora.

Cuantumul prejudiciului poate fi modificat (în minus) în tot cursul proce-

sului, deoarece soluționarea aspectului civil în cadrul procesului penal rămâne legat, în ceea ce privește dreptul la dez-dăunare, de probele administrate și de aprecierea motivată a instanței asupra acestor probe.

Totodată, este prevăzută expres posibilitatea părții civile, a inculpatului și a părții civilmente responsabile de a încheia o tranzacție sau un acord de mediere cu privire la daune; de asemenea inculpatul, cu acordul părții responsabile civilmente, va putea recunoaște pretențiile părții civile.

Recenzent:
Alexandru MARIȚ,
doctor în drept, conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. *Codul civil*: Legea Republicii Moldova nr. 1107- XV din 6 iunie 2002. În: MO al RM, 2002, nr. 82-86/661. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. *Codul de procedură penală*: Legea Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: MO al RM, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Buneci P. *Partea responsabilă civilmente în procesul penal*. București: Editura Fundației României de mîine, 134 p.
4. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., Vizdoagă T., Rotaru V., Cerbu A., Ursu S. *Drept procesual penal, partea generală*. Volumul I, ediția a II-a revizuită și adăugită, Chișinău, 2005.
5. Drăgan J., Oancea I. *Acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal*. București: Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2006, 127 p.
6. Mrejeru Th. *Drept procesual penal*. București: Editura SYLVI, 2001, 206 p.
7. Petrescu R. *Drept civil. Teoria obligațiilor. Răspunderea delictuală*. București: Editura OSCAR PRINT, 1996, 284 p.
8. Pop L. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Editura Lumina Lex, 2000, 436 p.
9. Pîrțac O. *Apărarea onoarei, demnității, și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, 148 p.
10. Turuianu C. *Insulta și calomniile prin presă*. București: Editura ALL Beck, 2000, 122 p.
11. Ungureanu O., Bacari A. ed. al. *Principii și instituții de drept civil. Curs selectiv pentru licență*. București: Editura ROSETTI, 2002, 397 p.
12. Urs I. *Criterii de apreciere a prejudiciilor morale și a despăgubirilor bănești pentru repararea daunelor morale*. În: Dreptul, nr. 4, 1998, p. 25.
13. Ștefănescu B., Dimitriu R. *Drept civil pentru învățămîntul superior universitar*. Academia de Studii Economice, Catedra de Drept, București: Editura: Lumina Lex, 476 p.
14. Hotărîrea Plenului CSJ a RM *Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral*, nr. 9 din 09.10.2006.

SEMNIFICAȚIA ȘI CORELAȚIA DINTRE PRINCIPIILE LEGISLAȚIEI PENALE ȘI PRINCIPIILE DREPTULUI PENAL

Larisa BUGA,

doctorandă, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

SUMMARY

The role of principles is extremely important in the theory and practice of criminal law. Putting them consistently in the norms of criminal law and respecting them in the activity of the law enforcement bodies contribute to the uniform protection of social relations against criminal attempts, crime prevention, citizens' education in the spirit of obedience to the law, ensuring the rule of law. In this article we will elucidate the meaning of the notions of law principles and of criminal law and their interaction in practice.

Keywords: principles of criminal law, principles of criminal legislation, criminal policy.

REZUMAT

În teoria și practica dreptului penal, rolul principiilor este extrem de important. Transpunerea consecventă a acestora în normele legislației penale și respectarea lor în activitatea organelor de drept contribuie la protecția uniformă a relațiilor sociale față de atentatele criminale, la prevenirea infracțiunilor, la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor, asigurării ordinii de drept. În acest articol vom elucidă sensul noțiunilor de principii ale dreptului și ale legislației penale și interacțiunea acestora în activitatea practică.

Cuvinte-cheie: principiile dreptului penal, principiile legislației penale, politică penală.

Introducere. Realizarea cu succes a sarcinilor de edificare a statului de drept și a societății civile este, incontestabil, imposibilă fără consolidarea continuă a legalității, a ordinii de drept și fără intensificarea luptei cu criminalitatea și cu alte încălcări de lege.

Cu toate acestea, realizarea politicii de stat în sfera luptei cu criminalitatea, a activității instanțelor judecătorești, a organelor de drept și a altor tipuri de organe este posibilă doar în condițiile unei conformări stricte cu litera legii. Din această perspectivă, este necesară nu doar cunoașterea profundă a legii penale, ci și înțelegerea principiilor de bază ale acesteia, care determină conținutul ramurii de drept în ansamblu.

Metode și materiale aplicate. În studiu au fost utilizate metoda comparativă de analiză, metoda logică prin aplicarea procedeelelor logice de inducție, deducție și sinteză.

Scopul prezentului demers științific îl reprezintă abordarea succintă, dar substanțială a semnificației principiilor legislației penale.

Rezultate obținute și discuții. Trebuie să recunoaștem de la bun început că politica penală și legislația penală din perioada postsovietică se bazează pe principii de drept, care exprimă natura democratică, conținutul și orientarea umanistică a întregului sistem juridico-penal. Clarificarea principiilor legislației penale, ca principala formă

de exprimare a politicii penale a statului, este importantă și necesară nu doar pentru înțelegerea esenței, scopului și sarcinilor acesteia, ci și pentru aplicarea corectă a normelor de drept penal [1, p. 8].

Astfel, precizăm pentru început că în doctrina juridică cercetătorii operează cu câteva categorii, și anume: „principiile politicii penale” (politicii juridico-penale), „principiile dreptului penal”, „principiile legislației penale” („principiile Codului penal” [2, p. 4]), „principiile categoriilor și instituțiilor legislației penale” etc.

În vederea clarificării esenței și raportului dintre aceste noțiuni, vom reitera că termenul *principiu*, după cum se știe, presupune o idee de bază, cu caracter general de care se ghidează oamenii în activitatea lor. Privit în ansamblul său, dreptul este creat și funcționează în baza anumitor principii, care exprimă esența și menirea socială a dreptului ca fenomen social. Astfel, principiile reflectă principalele trăsături și particularități ale dreptului și îi conferă acestuia calitatea de reglator universal al măsurii libertății și dreptății în relațiile sociale [3, p. 93].

În studiile de specialitate, problema raportului dintre „principiile politicii penale” și „principiile dreptului penal” nu este abordată uniform. Bunăoară, cercetătorul rus V. V. Malțev susține că „chiar dacă principiile politicii juridico-penale și cele ale